

Enheten för kulturmiljö och samhällsplanering  
Linnea Skog  
Direkt 010-2250434  
linnea.skog@lansstyrelsen.se

Gränge-Säfsnäs församling  
Gamla vägen 38  
770 13 Grangärde

Delgivningskvitto

## Beslut om byggnadsminnesförklaring av Grangärde prästgård, Saxhyttan 157:10, Grangärde, Ludvika kommun

### Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 3 kap 1 § kulturmiljölagen (1988:950), att förklara Grangärde prästgård, Saxhyttan 157:10, Grangärde socken, Ludvika kommun, för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt samma lag och kapitel 2 § följande skyddsbestämmelser:

- Byggnaderna markerade nr 1–10 får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
- I byggnad 1–4 och 7 och 10 får ingrepp inte göras i stomme eller rumsindelning från tiden före 1950. Ingrepp eller ändring får heller inte göras i fast inredning från tiden före 1950.
- Byggnaderna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
- Det område kring byggnaderna som på situationsplanen avgränsas med röd linje ska hållas i ett sådant skick att byggnadsminnets karaktär inte förvanskas. Nybyggnad och uppsättande av staket eller andra anordningar får inte ske inom detta område. Ej heller får nya vägar anläggas eller skyltar sättas upp inom området utan länsstyrelsens tillstånd.

Samråd ska ske med länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av byggnader och område.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § Kulturmiljölagen lämna tillstånd till sådana ändringar.

## Beskrivning av ärendet

Frågan om byggnadsminnesförklaring av Grangärde prästgård väcktes 20 februari 1991 av Grangärde hembygdsförening. Prästgården är belägen på fastighet Saxhyttan 157:10 och 157:11 i Grangärde, Ludvika kommun, och ägs av Gränge-Säfsnäs församling. Samtliga byggnader ingår i byggnadsminnesutredningen förutom arrendatorsbostaden.

Prostgården med kyrkoherdeboställe är centralt belägen i byn, omkring 100 meter sydväst om kyrkan. Gården består i sin norra del av en herrgårdsliknande mangård med planterad allé, huvudbyggnad och två flyglar. Fägården består av ekonomibyggnader från 1800-talet och prästgårdsarrendatorns bostadshus från 1930-talet. Arrendatorsbostaden är avstyckad och såld.

Från protokoll, fört vid biskopsvisitationen den 17 och 18 februari 1628, framgår att ”Prestegården” redan då var väl etablerad och betjänad av ett 25-tal ekonomibyggnader. Dagens huvudbyggnad uppfördes 1791, flyglarna 1825 och ekonomibyggnaderna mellan 1811 och 1866 förutom stora ladan uppförd 1924.

Huvudbyggnadens (1) timmerstomme är klädd med locklistpanel med breda panelbrädor. Fasaden är gulmålad med vita knutar och grunden mörkt grå. På verandan kring huvudentrén finns släta kolonner som bär upp en balkong. Verandan och balkongen har dekorativt utformade järnräcken och balkongen avslutas nedtill av en tandsnittsfris. Klassicerande utsmyckning finns också kring ytterdörren, en pardörr med profilerade speglar. Överstycket är format som en meanderslinga och sidostycken som pilastrar. På båda gavlarna finns likadana mindre farstukvistar med klassicerande utformning och små pagodtak. Norra ingången går till den före detta pastorsexpeditionen och den södra är köksingången. Byggnadens valmade mansardtak täcks av enkupigt tegel. Mot väster, husets framsida, reser sig frontespisen ovanligt högt och avslutas upptill av en fronton med slätpanel.

Nedervåningens mittparti består av en stor hall och innanför denna salen. I dessa rum finns bröstningspaneler i två olika utförande. Stora trappen, som tillkommit när övervåningen inreds omkring 1920, är klädd med en liknande panel och även i övre hallen finns bröstningspanel. I övre och nedre hallen finns pelare med kannelyrer, baser och kapital, troligtvis också från 1920-talet. Uppdelningen mellan herrskapsfolkets och tjänstefolkets olika utrymmen är tydligt avläsbar.

Flygelbyggnaderna (2-3) uppfördes 1825 enligt brandförsäkringsprotokoll och har i princip likadant exteriört utseende. Flygelbyggnaderna har korsformad plan med fyra rum kring en central skorstensstock. Stommarna är i liggtimmer av furu och väggarna är klädda med gul locklistpanel och vita knutlådor. Panelen är kilsågad. De valmade mansardtaken är täckta med enkupigt tegel. Farstukvisten

mot söder är delad mellan två ingångar av ett träräcke med sittbänkar till var del. De båda ytterdörrarna är spegeldörrar med utanpåliggande brädor. Fönstren är av 1800-talstyp med munblåst glas, på västra gaveln finns ett övermålat blindfönster vilket är ursprungligt. Byggnadens planlösning består av fyra i princip lika stora rektangulära rum. Norra flygeln har fungerat som bland annat drängstuga, mangelbod och strykbod. Fram till 1960-talet hyrdes flygeln ut som privatbostad. Södra flygeln har inrymt bryggghus, bagarstuga, tvättstuga och garage. En dendrokronologisk undersökning visar att norra flygelbyggnaden är uppförd av återvunnet virke fällt 1765. Någon sådan är inte gjort på södra flygelbyggnaden.

Matboden (4) är delad i två utrymmen. Mot väster finns två tjärade horisontellt hopfogade bräddörrar med kraftiga låsmekanismer och mot norr en vädringslucka. Det valmade taket täcks av tvåkupigt tegel. Byggnaden är uppförd under 1800-talets första hälft och finns med på Häradskartan från år 1866 men inte på storskifteskartan från 1811. Boden är i gott skick.

Det f d avträdet (5) rymmer prästgårdens oljetank. Tälttaket täcks av tvåkupigt tegel. Byggnaden är i relativt gott skick. Byggnaden finns med på Häradskartan från år 1866 men inte på storskifteskartan från 1811.

Fägårdens norra länga utgörs av ladugården (6). Nedervåningen är murad med slaggflis och vitputsad medan övervåningens fasad består av faluröd locklistpanel. Gavelröstena är dekorativt utformade med termfönster samt halva sådana med mönsterspröjs. På gavelröstena finns också tjärade brädportar med beslag av 1800-talstyp. Byggnaden finns med på Häradskartan från år 1866 men inte på storskifteskartan från 1811. Att byggnaden skulle vara uppförd i mitten av 1800-talet stämmer väl in med den murade slaggfliskonstruktionen. Byggnaden är i gott skick.

Fägårdens västra del utgörs av en lada (8). Ladan är klädd med stående locklistpanel och dess sadeltak är täckt med tvåkupigt tegel. På norra gavelpetsen finns en vindflöjel med årtalet 1924. Byggnadens mittparti består av lider med portar åt båda hållen. På båda sidor om lidret finns logar. Både på norra och södra gaveln finns mindre utbyggnader. Byggnaden är i dåligt skick och i behov av åtgärder.

På södra gaveln är ladan hopbyggd med en mindre byggnad (7). En dendrokronologisk undersökning visar att timret i boden är fällt vintern 1750–51. Byggnaden har flyttmarkeringar. Ladan är uppförd i liggtimmer med sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel ovanpå spåntäckning. Byggnaden har ett lider åt öster som redan innan byggnaderna byggdes ihop stängdes med skiftesverks-teknik. Sydvästra hörnet har allvarliga fuktskador. Fönster av 1700-talstyp.

I den södra delen av fägården ligger den byggnad som fungerat som sockenmagasin (9). Den faluröda byggnaden i två våningar har sadeltak täckt med tvåkupigt tegel. På båda våningsplan finns vädringsluckor och på övre våningen sädesbingar. En dendrokronologisk undersökning visar att timret är fällt 1759. Huset renoverades 2001 av Ludvika kommun med moderna metoder och har nu gjutet golv.

På det öppna fältet söder om gården finns en tröskloge (10), daterad till 1760-tal, kallad Sörgårdsladan. Den faluröda byggnadens timmerväggar är delvis klädda med locklistpanel. Sadeltaket, uppburet av takstolar, täcks av tvåkupigt tegel på ett lager av spån. Byggnaden har rum innanför avbalkningar av timmer på vardera sidan om ett portluder. Enligt traditionen ska Grangärdes kyrkklockor vara gjutna i en gjutgrop under byggnaden. Befintlig byggnad har ersatt en äldre på samma plats vid okänt årtal. Som stöd för byggnaden över klockgropen finns åsar som placerats där vid flytten. Dessa är daterade till 1819 vilket ger ett möjligt årtal för själva flytten.

## Motivering till beslutet

Prästgården utgör ett samhällshistoriskt och socialhistoriskt dokument från en tid då prästernas bostadsförhållanden och församlingarnas byggnadsskyldighet var reglerat i lag. Kopplingen mellan samhällshistoria och arkitekturhistoria är tydlig, där olika samhällsfunktioner som i det här fallet boställsordningarna, drivit fram arkitektonisk förändring. Grangärde prästgårds mangårdsbyggnad med flyglar berättar med sin tidstypiska utformning om 1700-talets öppna ljusa ideal och gården som helhet om de olika funktioner som krävdes för att kunna driva en stor prästgård under perioden 1800–1900. Uppdelningen mellan herrskapsfolkets och tjänstefolkets olika ytor är tydligt avläsbar interiört. Vid flertalet prästgårdar har ekonomibyggnaderna rivits i och med boställsordningen från 1910. Det skedde inte i Grangärde vilket har medfört att en ovanlig helhet med man- och fägård finns bevarad.

Egendomsnämnden i Västerås stift fattade beslut om skyddsbestämmelser för Grangärde prästgård 1994 i enlighet med 12 § kap 41 Kyrkolagen. I prop. 1997/98:116 sidan 87 hänvisas till möjligheten att enligt kulturmiljölagen skydda utpekade prästgårdar som byggnadsminne efter att paragraf 12 § kap 41 i kyrkolagen (1992:300) togs bort vid separationen mellan kyrka och stat. Propositionen ansåg vidare att kulturmiljövårdens intressen borde kunna tillgodoses genom den skyddslagstiftning som finns på området. Någon direkt ersättare till bestämmelserna ibland annat 41 kap. 8, 10 och 12 §§ gamla kyrkolagen infördes alltså inte, istället hänvisas till kulturmiljölagen. I Dalarnas

län har utpekade prästgårdar inte skyddats genom kulturmiljölagens 3 kapitel, vilket har resulterat i att flertalet utpekade i inventeringarna från 1976 och 1993 idag är förvanskade trots att de försågs med omfattande skyddsbestämmelser.

Länsstyrelsen gör på grundval av detta tillsammans med ett mycket högt kulturhistoriskt värde att Grangärde prästgård uppfyller kraven och bör skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap kulturmiljölagen.

## Du kan överklaga beslutet

Se bilaga 2.

## De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av avdelningschef Anna Carlsson, med antikvarie Linnea Skog som föredragande och företrädare för rättsenheten och länsantikvarie Fredrik Sandberg som deltagande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

## Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på [www.lansstyrelsen.se/dataskydd](http://www.lansstyrelsen.se/dataskydd).

## Bilagor:

1. Situationsplan med markerat skyddsområde
2. Hur man överklagar

## Kopia till:

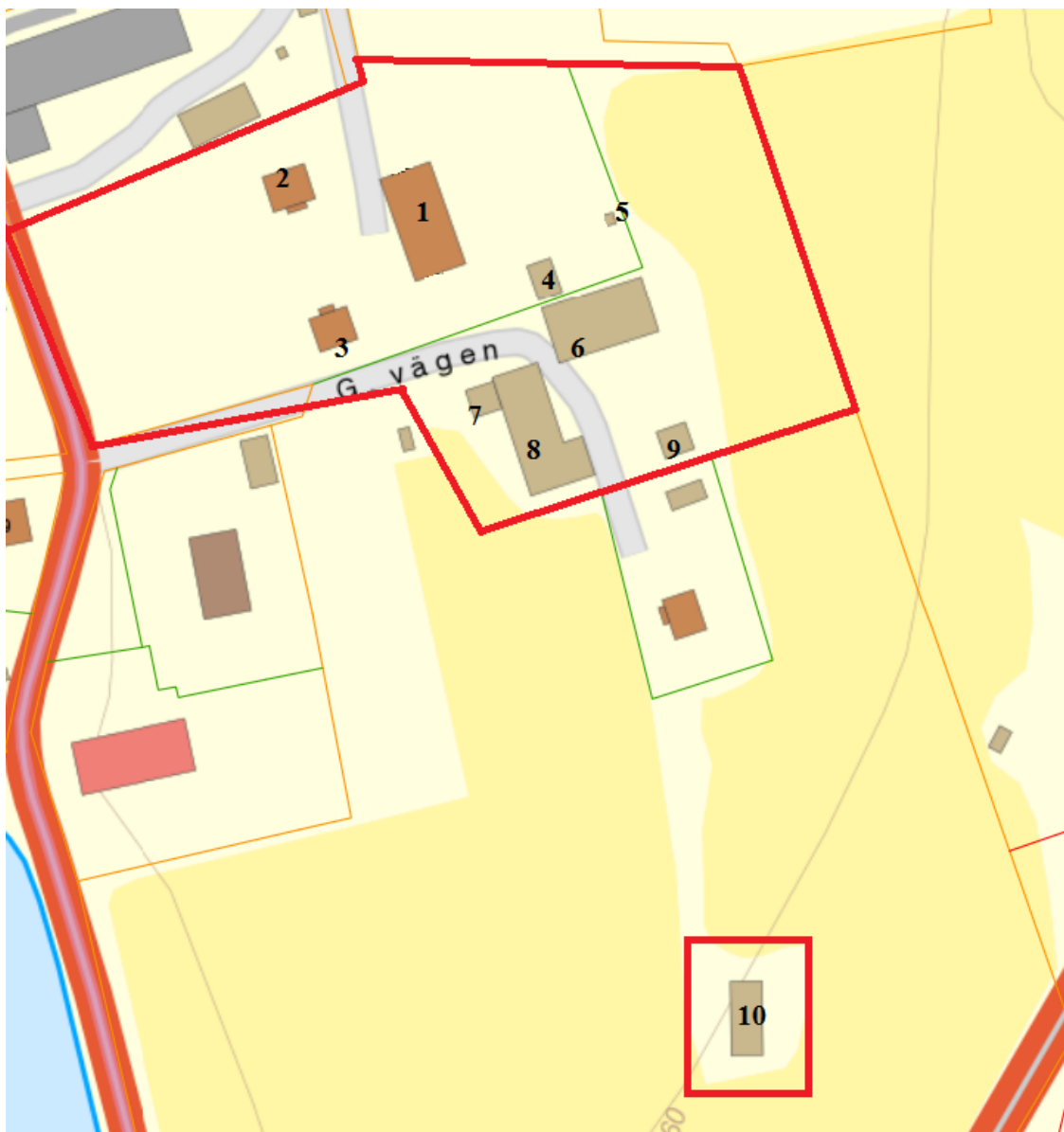
Riksantikvarieämbetet, [registrator@raa.se](mailto:registrator@raa.se)

Ludvika kommun, Miljö- och byggnämnden, Kultur- och fritidsnämnden

Grangärde hembygdsförening, ordförande Anna-Karin Andersson

Bilaga 1

Skyddsområde



## Bilaga 2

### Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos förvaltningsrätten. **Observera att du ska skicka eller lämna överklagandet till Länsstyrelsen i Dalarnas län, 791 84 Falun. Du kan även skicka in överklagandet via e-post till [dalarna@lansstyrelsen.se](mailto:dalarna@lansstyrelsen.se).** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till förvaltningsrätten.

#### Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be om att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om den som överklagar är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

#### Ditt överklagande ska innehålla:

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- personnummer
- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din uppfattning, bör du skicka med kopior på dessa.

#### Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud för att sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

#### Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen på e-post till [dalarna@lansstyrelsen.se](mailto:dalarna@lansstyrelsen.se) eller telefon 010-225 00 00. Ange diarienummer för beslutet.